

JULIUS VAITKEVIČIUS

Nankino universitetas

KĄ REIŠKIA MOKYTIS PAGAL KONFUCIJAUS KNYGĄ *APMĄSTYMAI IR PAŠNEKESIAI*

What Does it Mean to Learn by Confucius Book „The Analects“

SUMMARY

This article is dedicated to the most important theme in the Confucian classics. It ultimately defines the very essence of Confucianism. The paper analyzes the true meaning of learning and studying in the Confucian line of thought through the prism of life, experience, self-perfection and joy of learning. It also links the Confucian concept of “learning and studying” to thoughts and traditions in Lithuanian culture drawing the conclusion that the joy of learning is capable of building the bridge that can connect our nations and help us better understand the nature of the world and ourselves. The deeper analysis of 学 “xue” reveals that learning and studying is not just about going to school, listening to teachers, reading or reciting books, or getting a better job. It is also about improving the quality of life helping one to become a better person, a happier person, a more knowledgeable person who is deeply aware of himself and his surroundings. That is the ultimate goal of Confucianism.

SANTRAUKA

Straipsnyje aptariama viena svarbiausių klasikinio konfucianizmo sąvokų – „mokyti“, *xué*, kuri nusako konfucianizmo esmę. Ši Konfucijaus mąstymo tradicijos mokymosi sąvokos prasmė analizuojama per tris jos esminius aspektus: (1) gyvenimo ir patirties, (2) savitobulėjimo ir (3) džiaugsmo. Straipsnyje mėginama susieti šią konfucianistinę „mokymosi / išmokimo / įgyvendinimo“ sampratą su lietuviškam mąstymo būdai suprantama mokymosi samprata. Galiausiai prieinama prie išvados, kad mokymasis kaip pažinimo džiaugsmas gali būti tuo tarpkultūriniu tiltu, sujungiančiu skirtingas kultūras ir padedančiu mums geriau suprasti gyvenimą ir save pačius. Gilesnė mokymosi 学 „xue“ analizė atskleidžia tai, kad mokymasis yra ir gyvenimo tobulinimas, kuris padeda tapti geresniam ir laimingesniam. Straipsnyje teigiama, kad tai ir yra vienas esminių Konfucijaus mokymo tikslų.

RAKTAŽODŽIAI: mokyti, *xue*, Konfucijus, gyvenimas, patirtis, tobulėjimas, džiaugsmas.

KEY WORDS: learn, *xue*, Confucius, life, self-improvement, joy, happiness.

Antras aspektas: žmogaus tobulėjimas

Taigi matome, kad šioje analizėje aiškėja, jog vienas svarbių ir pamatinių Konfucijaus *xué* 學 sąvokos aspektų yra žmogaus kaip tam tikros visumos tobulėjimas arba sąmoningas augimas. Galbūt dėl šio aspekto, glūdinčio jau pačioje *xué* sąvokoje, konfucianistinėje mąstymo tradicijoje savęs tobulinimas išaugo į atskirą ir gerą šio žodžio prasme filosofinę kategoriją *xiū shēn* 修身 (liet. pažodžiui – „savęs taisymas“). Savęs gerinimas *xiū shēn* yra pamatinis konfucianistinės keturių knygų klasikos *Sìshū* 《四書》, ypač „Didžiojo Mokymo“ *Dàxué* 《大學》 leitmotyvas arba šerdis, o kartu tai visos mąstymo tradicijos esmė. Susiejant šią kategoriją su „mokymusi“ *xué*, galime sakyti, kad savęs visapusiškas tobulinimas ir yra tikrasis mokymasis *xué*, o mokymasis, kita vertus, nebus autentiškas be gelminės ir sąmoningos saviuoklos (savitobulinimo).

Hallas ir Amesas, atkreipdami dėmesį į straipsnyje anksčiau minėtą rašmenų „mokyti“ *xué* 學 ir „mokyti“ *jiào* 教 sąsają, teigia, kad „svarbu tai, *xué* 學 kaip „mokymasis / išmokimas“ labiau nurodo į mąstytojo netarpišką tapimo sąmoningu procesą, nei į konceptualiai perduotas žinias apie pasaulį ir objektyvius faktus. Faktiškai, pats rašmuo *xué* 學 yra sutrumpinimas rašmens *jiào* 教, reiškiančio „mokyti“, „tapti sąmoningam“. Per laikotarpį iki pirmosios Qin dinastijos ši samprata „tapti sąmoningam“ daugiau reiškė aukštesnį mąstytojo sąmoningumą. Mąstytojo, kuris išitraukęs ir į mokymąsi, ir į mokymą siekdamas tapti išsilavinusiu žmogumi. O vėliau tradici-

joje, galbūt per žymesnes kultūrinės tradicijos sanaujas, *xué* fokusas nukryps-ta į studijavimą.“³¹

Abu sinologai šiuo atveju labai svari-ai remiasi ankstyvaisiais kinų klasikos tekstais, *Bái hǔ tōng* 《白虎通》 ir vienu ankstyviausių kinų kalbos leksikonu *Shuō wén* 《說文》. Pagal *Bái hǔ tōng* 《白虎通》 *xué* prasmė yra suvokti (*jué* 覺), t. y. „suprasti tai, ko nežinai“. *Shuō wén* 《說文》 tai įvardija labai panašiais ter- minais, kur *xué* susiejamas etimologiškai giminingais žodžiais *jué* 覺 (liet. „pra- busti, suvokti“) ir *wù* 悟 (liet. „suprasti, įsigilinti, įsisąmoninti“)³².

Mano manymu, išpūdingiausiai šią mokymosi kaip savitobulėjimo³³ studiją apvaidina Qing dinastijos filologas, klasikos žinovas ir tyrinėtojas Duan Yuc-ai 段玉裁 (1735–1815), kuris taip pat susieja mokymąsi su mokymu, tarsi patvirtindamas dabar daugeliui gerai žino- mą frazę, kad geriausiai išmoksti ką nors, kai mokai kitus. Taip pat ir dvasi- niai, moraliniai ir etiniai dalykai geriau- siai perduodami mokant savo pavyz- džiu, kai pavyzdys tampa mokymu, iš kurio gali kiti pasimokyti. Duan Yuc-ai, komentuodamas *Shuō wén* 《說文》, ra- šo: „Mokymas ir mokymasis vienas kitą pakartoja. [...] Besimokydamas sužinai, ko tau trūksta. Žinodamas, ko trūksta, gali atsigręžti į savo vidų. Trūkumų įsi- sąmonimas yra vadinamas prabudimu. [...] Mokant suvokiami sunkumai. Įsisą- moninant sunkumus sustiprėja. Dėl to sakoma, kad mokymas ir mokymasis vienas kitą sustiprina.“³⁴

Manau, kad Duan Yuc-ai, kaip ir dau- gelis kitų Konfucijaus sekėjų ir konfucia- nizmo tyrinėtojų, tiesiog iš naujo atranda

ir jų laikotarpiui aktualiais žodžiais išryškina sąvokos *xué* vieną iš pradinių ir pamatinių aspektų – tobulėjimą. Lygiai kaip ir Konfucijus pasitelkė šį žodį, kadangi jis jau tais laikais skleidė senovės mintį apie tobulėjimą, gerinimą, vidinį augimą. Taigi *xué* kaip tobulėjimas yra susijęs su tuo, ką mes lietuviškai vadiname supratimu, suvokimu, įsisąmonimu, budrumu, prabudimu bei kitais sinonimais. Be to, čia kalbama ne tik apie intelektualų ir teorinį supratimą, bet apie supratimą, kuris pakeičia ir transformuoja žmogų, padaro jį kilnesnį, gražesnį, tobulesnį, supratingesnį ir subtilesnį.

Kaip jau ir daugelio kitų tyrinėtojų pabrėžiama, akcentuodami mokymosi *xué* gyvenimo ir tobulėjimo aspektus, mes neatmetame ir teorinio arba žinių aspekto svarbos, tačiau šis aspektas savitransformacijos kontekste yra antraeilis ir, pasak Konfucijaus, iš esmės negali būti pirmoje vietoje. Paties Konfucijaus žodžiais tariant: „Mokiniai (sūnūs, jaunuoliai) būdami bendruomenėje (šeimoje) turi nuoširdžiai gerbti už save vyresnius, už bendruomenės (šeimos) ribų jie turi laikytis broliškos nuostatos. Jie turi siekti doros ir būti patikimi, mylėti žmones ir stengtis priartėti prie gėrio. O jeigu visa tai pildant dar yra laiko ir jėgų, tegul skiria tai kultūros mokymuisi.“³⁵ Taigi akivaizdu, kad pagal Konfucijų net ir vertingų kultūrinių sandraupų, perduodamų per rašytinę klasiką bei kitas žinių sandraupas, mokymasis yra svarbus tik tada, kai žmogus lavina savo vidų. O savo vidaus lavinimas ir yra tobulėjimas, sąmoningumo augimas, tapimas subtilesne būtybe, kuri skleidžia džiaugsmą ir palaimą aplinkiniams.

Hallas ir Amesas konfucianizmo filosofinio tyrinėjimo klasika tapusioje knygoje *Thinking through Confucius* apie šį kultūrinio mokymosi aspektą rašo šitaip: „Mokymosi praktikos tikslas yra perduoti žmogaus kultūrą. [...] Yra aišku, kad mokymasis buvo toks projektas, kuris reikalavo visos individualybės atsidavimo, ir rašytiniai dokumentai buvo tik vienas, nors ir svarbus, elementas mąstytojui augant.“³⁶ Kitur šie du tyrinėtojai kaip niekas kitas taikliai išreiškia Konfucijaus mokymosi sampratą esmę: „Konfucijus žiūrėjo į gyvenimo praturtinimą per kultūrinį sutaurinimą kaip į tikslą, kurio verta siekti dėl jo paties. Todėl Konfucijui mokymasis nebuvo būdas užsitikrinti geresnės gyvenimo sąlygas, bet tai buvo tikslas savaime – gyvenimo būdas.“³⁷ Čia norisi trumpai pabrėžti, kad jeigu filosofiją suprantame kaip gyvenimo būdą, tai būtent yra taip, kaip ją apibrėžia klasikinės filosofijos žinovas P. Hadot bei kaip ją supranta „paskutinis konfucianistas“ Liang Shuming, tada Konfucijus buvo vienas iš autentiškiausių filosofų, stovinčių greta mums taip pažįstamų ir mielų filosofų – Sokrato, Platono, Pitagoro ir kitų iš antikos Graikijos laikų arba netgi iš daug arčiau, greta tokio gyvenimo filosofijos arba įgyvendinamos filosofijos pavyzdžio kaip Vydūnas³⁸.

Be abejo, priešus prie išvadų, kad mokymasis *xué* yra tobulėjimas gyvenime arba gyvenimo būdas, kuris jau pats savaime yra tikslas, mes turėtume tyrimą ir šį filosofavimą tęsti toliau, stengdamiesi suprasti kuo konkrečiau ir detalčiau, iš ko toks tobulėjimas susideda ir kaip tokią mokymosi *xué* sampratą įgy-

vendinti savo ir visuomeniniame gyvenime, jei ji išties yra tokia vertinga. Tačiau esu įsitikinęs, labai svarbus yra jau vien pats suvokimas, jog mokymasis visų pirma gali būti mokymasis iš gyvenimiškų situacijų bei kitų žmonių, kuriuos kasdien sutinkame ir su jais bendraujame, taip pat tai yra savęs tobulinimas ne tik dėl savęs, bet taip pat ir vardan visų kitų gerovės. Nesu pirmas Konfucijaus ir konfucianizmo tyrinėtojas, kuris apie tai užsimena, tačiau prienu prie išvados, kad daugelio asmeninių ir kolektyvinių nesėkmių viena iš pamatinių priežasčių ir yra žmonių nesupratimas, kas yra mokymasis vidinio išsilavinimo prasme, nežinojimas, kad mokytis reiškia tobulėti ir kad galbūt tai ir yra vienas kilniausių ir gražiausių gyvenimo tikslų, kurio kiekvienas gali siekti savaip, pagal savo sugebėjimus ir supratimą.

Trečias aspektas: pažinimo džiaugsmas

Šis Konfucijaus mokymosi *xué* sampratos aptarimas būtų neužbaigtas, jeigu nepamintume trečiojo – džiaugsmo – aspekto, kuris apima du pirmuosius (gyvenimą ir tobulėjimą). Daugeliui žmonių, net ir patiems artimiausiems Konfucijaus sekėjams kinams, dažnai susidaro klaidingas įspūdis, kad Konfucijus buvo labai griežtas, rūstus, sausas, kategoriškas ir nelankstus. Tačiau kai nors šiek tiek susipažįstame su *Apmąstymų ir pašnekesių* turiniu, matome, kad ten gausu pavyzdžių, rodančių, jog Konfucijui buvo būdingos visiškai priešingos savybės, nei tos, kurias ką tik paminėjau.

Yra ir kitas iš esmės klaidingas požiūris į konfucianizmą, kai konfucianistinės

studijos arba konfucianistinis mokymasis suprantamas kaip ilgas, niūrus, nuobodus, nedžiaugsmingas ir gal net kankinamas procesas, kai negyvos knyginės žinios mintinai kartojamos iki smegenų nudilimo. Tačiau tikrovėje yra visiškai kitokia situacija. Džiaugsmo (taip pat ir muzikos) žodis *lè 樂* pasikartoja Lunyu tekste beveik 48 kartus, o ką jau kalbėti apie su džiaugsmo sąvoka susijusius kitus žodžius bei fragmentus, kur džiaugsmas ir džiugi entuziastinga nuostata išreiškiami netiesiogiai. Kaip jau ir cituota pradžioje, *Lùnnyū* net ir prasideda žodžiais apie džiaugsmą, kurį suteikia mokymasis, įgyvendinimas to, ką išmokai, bendravimas su vienminčiais draugais.

Kalbėdamas apie džiaugsmą, vaizdingumo dėlei pavadinčiau „paskutinį konfucianistą“ Liang Shuming Konfucijaus džiaugsmo filosofijos poetu. Pasak Liang Shuming, Konfucijui buvo būdinga nuolatinė džiaugsminga nuostata dėl gyvenimo. Ši gelminė džiaugsminga nuostata trykšta vos ne iš kiekvienos *Lùnnyū* knygos dalies. „Tik atvėrę *Lùnnyū* pamatysime pirmąją mokytojo Kongo nuostata, kuri ir yra mokytojo Kongo gyvenimo kelias. Tik pažvelgus jaučiasi, kad jis į tai turi gilų ir labai subtilų požiūrį.“³⁹ Liang Shuming mano, kad ne tik pirmasis *Lùnnyū* sakinytis, bet ir įvairūs kiti akivaizdžiai rodo Konfucijaus ir jo mokinių sugebėjimą nuoširdžiai džiaugtis. Pavyzdžiui: „Yegong paklausė Zilu, kas per žmogus yra mokytojas Kongas. Bet atsakymo nesulaukė. Mokytojas paklausė Zilu: „Kodėl tu jam neatsakei: tai toks žmogus, kuris dėl savo entuziazmo pamiršta valgi, dėl džiaugsmo pamiršta rūpesčius ir nepastebi, kaip artėja senatvė.“⁴⁰ Kitas pavyzdys yra ten, kur Kon-

fucijus giria vieną iš savo geriausių mokinių Hui sakydamas: „Kiek daug pasiekė [vidinio išsilavinimo prasme] Yanhui! Jam pakakdavo dubenėlio ryžių, moliūgo žievės vandeniui pasisemti ir vargingo būsto – kiti žmonės neišvertų tokio gyvenimo rūpesčių. Tačiau [šie dalykai] nepaveikdavo Hui džiaugsmo. Kiek daug pasiekė Yanhui!“⁴¹

Iš panašių fragmentų apie džiaugsmą matome, kad džiaugsmas mokytojui Kongui⁴² nebuvo tam tikras atsitiktinis dalykas, bet greičiau tai tam tikras subrendusios asmenybės sugebėjimas, tam tikra vidinės pusiausvyros būseną, kuri negali būti paveikta net ir sunkių gyvenimo išbandymų akivaizdoje. Džiaugsminga nuostata – tai nuolatinių vidinių pastangų, nukreiptų į tobulėjimą, neišvengiama pasekmė. Džiaugsmas *Lùnyǔ* tekste taip pat dažnai apibūdinamas priešingu arba „negatyviu“ požiūriu. Pažvelkime vėl į pirmąjį sakinį: „Žmonės tavęs nesupranta, o tu nejauti nepasitenkinimo, argi tai ne kilnaus žmogaus savybė?“⁴³ Nes juk vidinis nepasitenkinimas, tam tikras nusivylimas, kuris dažnai šmėsteli nepastebimai kaip žaibas ir tokiu būdu smarkiai pakeičia mūsų savijautą, tais atvejais, kai mūsų nesupranta kiti, iš tiesų yra gana nuolatinis reiškinys, aptemdantis džiugią nuotaiką. Konfucijaus mokyme neaptemdytas nerimo džiaugsmas nėra atsitiktinis reiškinys. Galima išgirsti jį ne kartą susiejant džiaugsmą su gėriu *rén* 仁⁴⁴, pavyzdžiui: „Mokytojas pasakė: ‘Kilnaus žmogaus kelias susideda iš trijų dalykų, kurių aš nepasiekiau: einantis su gėriu neturi nerimo, žinantis neabejoja, drąsus nebijo.’ Zigong pridūrė: ‘Mokytojau, juk tai ir yra jūsų kelias.’“⁴⁵

Apmąstymuose ir pašnekesiuose yra nemažai minčių, kur kilnus žmogus, gėrio *rén* 仁 gyvenime pavyzdys, apibūdinamas kaip ramus, taikus su savimi ir kitais, lydimas neišsenkančio vidinio džiaugsmo. Kitaip tariant, vidinė darna ir ramybė, pasak Konfucijaus, neatsiejama nuo džiaugsmo arba džiaugsmingos nuostatos: „Kilnus žmogus yra darnus, sklindinas vidinės ramybės, o vidujai neišauklėtas žmogus yra nuolat neramus ir susirūpinęs.“⁴⁶ Kiti pavyzdžiai, parodantys džiaugsmo svarbą ir tai, kaip džiaugsmas siejasi su kitomis konfucianistinėmis sąvokomis: „Žinantis neprilygsta mylinčiam. Mylintis neprilygsta besidžiaugiančiam.“⁴⁷ „Paprastas valgis vanduo, alkūnė po galva [vietoj pagalvės] – džiaugsmas slypi tame. Tuo tarpu nepelnytai įgyta garbė ir turai man tėra debesys, slenkantys padange.“ Pats Konfucijus mokinių yra apibūdinamas šitaip: „Laisvalaikio valandėlėmis Mokytojas atrodavo atsipalaidavęs ir džiaugsmingas.“⁴⁸

Matome, kad džiaugsmas ir laimė užima labai svarbią vietą Konfucijaus ir jo sekėjų filosofijoje. Manau, verta dar kartą sugrįžti prie pirmojo sakinio, kuriame kalbama apie tai, kad mokymasis ir įgyvendinimas to, ką išmokai, teikia džiaugsmo, ir savotiškai „perskaityti“ šį sakinį ne nuo pradžios, bet nuo pabaigos: jeigu tikras mokymasis ir išmoktų dalykų įgyvendimas teikia džiaugsmo, tai mokymasis, kuris yra nemielas ir priverstinis, galbūt nėra tikrasis mokymasis konfucianistine prasme? Jei mokymasis atsietas nuo įgyvendimo, jei jis nesusiejamas su vidiniu išsilavinimu, tai gal kur nors šlubuoja tokio mokymosi metodika? Galbūt toks mokymasis turėtų būti iš esmės keičiamas? Galbūt mokyklos,

kurias, ko gero, dabar jau visame pasaulyje kritikuoja, pasikeistų, jei dėmesys būtų sutelkiamas tik į pagrindą džiaugsmą? Džiaugsmą, kuris neatsiejamas nuo gyvenimo ir tobulėjimo. Juk kitaip gausis ir jau gaunasi, pasak garsaus taivaniečio, budizmo ir konfucianizmo mokytojo Nan Huaijin 南懷瑾 pajuokavimo, kad daugelis ši pirmąjį Konfucijaus knygos sakinių suprastų geriau, jei džiaugsmo rašmuo 樂 būtų pakeistas kančios rašmenimi 苦: „mokaisi ir kartoji tai, ką išmokai, juk tai sukelia kančią“⁴⁹. Bet juk Konfucijus turėjo omeny ne kančią, o džiaugsmą, tai kodėl tas džiaugsmo elementas iš švietimo sistemų taip dažnai išpuola arba tampa trečiaeilis?

Trijų aspektų visuma:
mokymasis kaip menas gyventi

Susumuodamas šią savo trijų aspektų *xué* 學 sąvokos sklaidą, prieinu prie išvados, kad šie trys *xué* aspektai – gyvenimas, tobulėjimas ir džiaugsmas –

pagal konfucianistinę sampratą yra vienas su kitu tarpusavyje susiję ir negali būti atskirti bei savarankiški. Kitaip tariant, prasmingas gyvenimas negalimas be tobulėjimo ir džiaugsmo. Tobulėjimas negali apeiti gyvenimo ir negali būti be džiaugsmis. Džiaugsmas savo ruožtu yra susijęs su gyvenimu ir tobulėjimu. Tačiau siekiant užpildyti gyvenimą džiaugsmu, reikalingos sąmoningos pastangos, mokymasis vidinio išsilavinimo prasme ir įgyvendinimas to, ką išmokai. Šitaip apibrėžtas mokymasis ir tokia trijų aspektų sklaida gali sudaryti įspūdį, kad visa tai yra gana paprasta ir lengva pasiekti, tačiau taip anaiptol nėra ir Konfucijaus mokymas arba, plačiau tariant, konfucianistinė mąstymo tradicija yra nepalyginti platesnė ir gilesnė, o norint ją suvokti ir įsisavinti, reikia nuodugnesnių tyrinėjimų arba studijų. Galima pavadinti Konfucijaus mokymą ilgalaikiu projektu, kuris ir dabar dar vykdomas, nėra užbaigtas ir prie kurio gali prisidėti visi norintys.

IŠVADOS IR UŽSKLANDA

Straipsnio pradžioje iškėliau tikslą atsakyti į klausimą, „kas yra mokymosi esmė“. Kėliau sau uždavinį per *Lūnyū* filosofinį aptarimą geriau suvokti, kokia yra konfucianistinė „mokymosi“ samprata ir kaip ją galime suprasti lietuviškame arba vakarietiško kontekste, taip pat atsakyti, ar tarp šių supratimų yra kas nors bendra. Galiausiai klausiau, ar galima suteikti mokymuisi ryškesnę ir gilesnę prasmę.

Apibendrinamas atliktą straipsnyje analizę, darau išvadą, kad tikroji ir pamatinė mokymosi esmė – *sukurti geresnį ir tobulesnį žmogų*. Sukūrimas žmogaus,

kuris turi ne tik aukštą vadinamąjį „intelektu koeficientą“, bet ir tvirtą moralę, galiausiai tai, ką pavadinau aukštu „emocijų koeficientu“⁵⁰. Vadinasi, tikroji mokymosi esmė yra ne tik galutinio rezultato pasiekimas, bet ir *pats procesas*, galintis ir turintis teikti džiaugsmo sau ir kitiems. Pasitelkę lietuviškus posakius ir patarles, galėtume sakyti: „gyveni ir mokaisi“, „tobulėjimui (t. y. mokymuisi) nėra ribų“, „ką išmoksi – ant pečių nešiosi“. Mokymasis yra pažinimas, o pažinimo džiaugsmas yra vienas iš pamatinių mokymosi motyvų.

Kita vertus, kaip parodė atlikta kompleksinė pagrindinės mūsų tyrimo kategorijos analizė, Konfucijaus mokymosi samprata turi visus anksčiau paminėtus elementus ir mano analizuoti gyvenimo, tobulėjimo ir džiaugsmo aspektai, griežtai tariant, neišsemia šios sampratos. Tęsiant šios sampratos tikslinimą, galima būtų toliau gilintis, kas tai yra gyvenimas konfucianistine prasme, iš kokių sudėtinių dalių susideda tobulėjimas ir kur baigiasi džiaugsmas bei prasideda liūdesys. Galbūt džiaugsmas taip pat nėra vien tik statiška nesikeičianti būseną, bet turi dinaminių ir poliariinių aspektų? Klausimų sąrašą tolesniam tyrimui galima būtų kelti be galo. Tačiau turint omeny, kad gyvenimas, tobulėjimas ir džiaugsmas patys savaime sunkiai išsemiamos ir daug aprėpiančios sąvokos, manau, kad preliminariai toks mokymosi triaspektis apibūdinimas yra moksliskai vaisingas ir perspektyvus.

Esu įsitikinęs, kad nuodugniai gilindamiesi į mokymosi sampratą, ar tai darytume per lietuviškos kultūros prizmę, ar per kinišką konfucianistinę prizmę, jei išliktume nuoseklūs ir sistemingi, pamatytume, kad abiem keliais galima prieiti prie labai panašių išvadų, nors ir įvardijamų skirtingomis kalbomis. Žinoma, kultūriniai skirtumai čia taip pat būtų neišvengiami, bet pasaulyje, atrodo, niekur nėra visiškai identišku reiškinių, net, perfrazuojant Herakleitą, ta pati upė kitą akimirką jau yra kitokia. Šiame straipsnyje mane labiau domina būtent

tos jungtinės mokymosi ir *xué* grandys, kurios mums gali nutiesti bendravimo tiltus su kitomis kultūromis, taip pat abipusiškai praturtinti.

Čia kyla ir atsakymas į paskutinį klausimą – manau, kad ne tik galima, bet ir reikia mokymuisi suteikti ryškesnę ir gilesnę sampratą. Kita vertus, galbūt mes ne tiek suteikiame šiai sąvokai naujo šviežio ryškumo, kiek atrandame tai, kas šioje sąvokoje glūdėjo nuo seno. Galiausiai manau, kad mokymasis, įgyvendinimas to, kas išmokta, tobulėjimas, džiaugsmas bei sugebėjimas vertinti gyvenimą niekada nepraranda savo aktualumo. Tai yra dalykai, kurie mums tokie artimi, tačiau kuriuos taip pat lengva pamiršti ir nebevertinti. Ar mes diena iš dienos džiaugiamės gyvenimu? Ar esame laimingi? O gal rūpestis ir nerimas yra mūsų nuolatinė būseną? Ar sutiktus du žmones mes vertiname kaip žmones? Ar galime žiūrėti bent į vieną jų kaip į mokytoją? Ar mes mokomės iš kitų? Ar suprantame, kokia yra tobulėjimo esmė? Ar gyvename vardan tobulėjimo? Ar esame pasiruošę kalbėti ir ar pakankamai daug kalbame šiomis temomis su dabartine ir būsimo mis jaunomis kartomis?

Kviečiu netylėti ir visus, kurie sugebėjo šį straipsnį perskaityti iki galo, dalintis savo mintimis, komentarais, taip pat ir kritika. Perfrazuojant Duan Yucai žodžius, tik sužinodamas tai, ko trūksta, gali mokytis, besimokydamas atsigręžti į savo vidų, o tai ir yra prabudimas.

Literatūra ir nuorodos

³¹ Hall ir Ames, p. 44.

³² Ten pat.

³³ Čia ir toliau stengiuosi neprisirišti prie vieno lietuviško žodžio ir nuolatos ieškau tai pačiai

- sąvokai išreikšti panašių sinonimiškų žodžių. Taigi tobulėjimas susijęs su savitobulėjimu, savikūra, saviaukla ir netgi savikūra bei kitais sinonimais.
- ³⁴ Vertimas į lietuvių kalbą yra mano iš *Shuowen jiezi zhu* 《說文解字注》 originalo, tačiau už nuorodą į šį nuostabų komentatoriaus Duan Yucai tekstą esu dėkingas profesoriams D. Hallui ir R. T. Amesui. Žr. SHUOWEN bei Hall ir Ames, p. 339.
- ³⁵ LUNYU I.6.
- ³⁶ Hall ir Ames, p. 44.
- ³⁷ Ten pat.
- ³⁸ Senovės graikų filosofijos žinovui Pierre'o Hadot darbams ir jo gerai išrutuliotai filosofijos kaip gyvenimo būdo idėjai nemažai dėmesio skyriau savo bakalauro tezėse, kurios taip pat susijusios ir su šio straipsnio tema. Žr. Julius Vaitkevičius, *Savižina kaip autentiškos filosofijos sąlyga*. Bakalauro tezės. Kaunas: Vytauto Didžiojo Universitetas, 2000.
- ³⁹ Li ir Yan, p. 18.
- ⁴⁰ Ten pat, p. 19, ir LUNYU VII.19.
- ⁴¹ Li ir Yan, ten pat, ir LUNYU VI.11.
- ⁴² Kadangi Konfucijus yra sulotyninta žodžių „mokytojas Kongas“ *kǒng fū zǐ* 孔夫子 versija, rašydamas straipsnį, vietomis Konfucijų vadinu mokytoju Kongu, tai perduoda kitokį mokytojo įvaizdį ir padeda atsitraukti nuo susiformavusių stereotipų, kas yra „Konfucijus“.
- ⁴³ LUNYU I.1.
- ⁴⁴ Šioje vietoje ir kitur Konfucijaus vieną svarbiausių sąvokų *rén* 仁 vadinu gėriu. Žinau, kad sinologų ir kinų filosofijos mylėtojų galiu būti kritikuojamas, kadangi paprastai manoma, jog gėris turi šiek tiek kitų semantinių prasmių nei Konfucijaus *rén* 仁 samprata. Nepaisant galimos kritikos, esu įsitikinęs, kad „gėrio“ žodžio tinkamumas taip pat priklauso nuo to, kaip kiekvienas žmogus jį supranta ir kokią prasmę jam suteikia. Kita vertus, manau, mokytojo Kongo mėgstamiausiam žodžiui *rén* 仁 lietuvių kalboje nėra geresnio ir gyvesnio žodžio nei „gėris“.
- ⁴⁵ LUNYU XIV.28.
- ⁴⁶ LUNYU VII.37.
- ⁴⁷ LUNYU VI.20.
- ⁴⁸ LUNYU VII.4.
- ⁴⁹ Žr. Nan Huajin, *Lunyu biecai*. Shanghai: Fudan daxue chubanshe, 2005.
- ⁵⁰ „Emocionali išmintis“ nėra mano atradimas, apie tai žr. Daniel Goleman, *Emotional Intelligence*. United States: Bantam Doubleday Dell Publishing Group, 1996. Taip pat su visapusių savęs tobulinimu susiję naujais atradimais širdies kaip savarankiško „proto“ tyrinėjimų srityje bei kiniška filosofinė širdies samprata. Apie tai daugiau rašiau savo ankstesniame straipsnyje: Julius Vaitkevičius, Ar gali širdis mąstyti? Vakarų mokslas ir kinų mąstymo tradicija, *Kultūrologija 19. Rytai ir Vakarai: komparatyvistinės studijos XIII*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2014, p. 116–135.